

השתלטות מלאה על צפון הרצועה - חיונית לקידום יעדי המלחמה

אודי דקל | 23 בינואר, 2024 | גיליון 1819

בשלב הלחימה הנוכחי נדרש שילוב בין שני מאמצים: (1) השתלטות מחודשת על צפון הרצועה להעמקת וביסוס השליטה שם; (2) סגירה הרמטית של ציר 'פילדלפי' כפתרון מעשי למניעת התעצמות של חמאס ושאר ארגוני הטרור. בידול צפון הרצועה, מניעת התאוששות חמאס ובד בבד הצמחת מנהיגות מקומית, שאינה חוששת מחמאס (כי צה"ל שולט צבאית במרחב), לצד אטימת נתיב הברחות הנשק, יהלמו את יעדי המלחמה שהציבה ממשלת ישראל, לפחות בצפון הרצועה, והם: השמדת יכולות שלטון ויכולות צבאיות של חמאס; פירוז השטח; יצירת תנאים להמשך חופש פעולה צבאי לישראל; עיצוב רצועת אבטחה מעובה לאורך הגבול; יצירת תנאים ביטחוניים להחזרת ההתיישבות הישראלית בצפון הנגב המערבי. אחזקת צפון הרצועה תוכל לשמש קלף מיקוח במשא ומתן לשחרור החטופים, ומסירת השטח לגורם אחראי ומתן עשויה להוות תמורה במסגרת יישום מתווה הנשיא בידן - ארכיטקטורה אזורית מעודכנת ונורמליזציה בין ישראל לערב הסעודית.

מטרות המלחמה, כפי שקבעה ממשלת ישראל, הן השמדת היכולות השלטוניות והצבאיות של חמאס, יצירת מציאות חדשה ברצועת עזה, שבמסגרתה לא יוכל חמאס לחדש את שליטתו באזור, ובמקביל להביא לשחרור כל החטופים המוחזקים בידי הארגון.

הרעיון המבצעי התמקד בחיסול ההנהגה הבכירה של חמאס; בפירוק הזרוע הצבאית של הארגון - חיסול שדירת הפיקוד, נטרול מערכת הפיקוד והשליטה, לכידת מספר רב של פעילי טרור או פגיעה בהם; בהרס המערכים התת-קרקעיים (מנהרות); בהרס תשתיות ייצור ואחסנת/הסתרת אמצעי לחימה; בנטרול מערך השליטה האזרחי של חמאס ובהריסת מוסדות וסמלי השלטון של הארגון. לגבי כל היעדים חלה התקדמות מאז החלה הלחימה, אם כי בקצב איטי ו"תמונת הניצחון" (אם כלל יש כזו) עדיין לא צוירה, בעיקר בשל קושי הכרוך באיתור וסיכול ממוקד של שלישיית ההנהגה הצבאית של חמאס: יחיא סינוואר, מוחמד דף ומראן עיסא.

הערכת ההישגים הצבאיים, בהתאם לפרסום דובר צה"ל לציון 100 ימים מתחילת המלחמה:

- פירוק המסגרות האופרטיביות, החטיבתיות והגדודיות של חמאס אכן הושגה בצפון ובמרכז הרצועה, בסה"כ פורקו אופרטיבית 17 מתוך 24 גדודי חמאס, אולם נותרו מאות אם לא אלפי פעילי טרור (ואין לחמאס בעיה לגייס דור חדש של פעילים) היוצאים

מהמנהרות לא רק כדי לזנב בכוחות צה"ל, אלא גם להפגין נוכחות כלפי האוכלוסייה העזתית, בחזקת חמאס חי וקיים.

- יותר מ-11 אלף רקטות שוגרו לשטח ישראל, מעל ל-95 אחוזים מהרקטות והטילים שאיימו לפגוע במטרות בישראל יורטו על ידי מערך ההגנה האווירית.
- נתקפו ודוכאו מערכי השיגור של חמאס והג'האד האסלאמי, אך נותרה להם יכולת שיוטית לשגר לעומק שטח ישראל ולמערב הנגב.
- צה"ל חיסל כ-9,000 מחבלים ברצועה, ביניהם שני מח"טים ו-19 מפקדים בדרג מג"דים, ויותר מ-50 מפקדים בדרג מ"פ.

- **הרס תשתיות תת-קרקע/מנהור** - התגלה מערך מנהרות נרחב ומתוחכם הרבה מעבר להערכת המודיעין הישראלי. הערכה הנוכחית גורסת כי רשת המנהרות נפרסת לאורך כ-700 ק"מ, עם 5,700 פירים (מתחת כמעט לכל בית ספר, מסגד ובית חולים). יודגש כי למערך המנהרות תפקיד אסטרטגי: הגנה על מנהיגי חמאס; מיגון מערך הפיקוד והשליטה; הסתרת החטופים; תנועת פעילי חמאס ללא חשיפה, גם לשטחים שצה"ל ניקה ממחבלים; תשתית לשיגור רקטות לעבר ישראל. הרס המנהרות הוא משימה מורכבת, בעלת סיכון גבוה לכוחות צה"ל לנוכח היקפן ומורכבותן, ולשם כך ידרש זמן רב.

- **השמדת התעשייה הצבאית של חמאס** - מפעלי ייצור אמצעי לחימה נמצאים מעל ומתחת לאדמה, בעיקר במחנות הפליטים במרכז הרצועה. השמדתם חיונית למניעת ההתעצמות העתידית של הארגון.

- **פירוק תשתיות שלטוניות של חמאס** - וועדות החרום של חמאס, האחראיות לניהול הפעילות האזרחית בעת מלחמה עדיין מתפקדות וניכרת התאוששות גם בצפון הרצועה, לאחר שצה"ל יצא משכונות וממחנות הפליטים.

- **השליטה האזרחית** - בשל חוסר רצונה של ממשלת ישראל לדון בשאלת "היום שאחרי" שלטון חמאס ברצועה, לא הוקם מנגנון לניהול המאמץ האזרחי באזור. גורמי הקהילה הבינלאומית ומדינות ערב הפרגמטיות מסרבים לטמון יד ברצועה כל עוד לא גובש מתווה מדיני כולל לסכסוך הישראלי-פלסטיני. האו"ם אינו מתארגן לכינון כוח משימה בינלאומי לייצוב ולשיקום אזרחי של הרצועה, והרשות הפלסטינית, שמגלה סימני נכונות לקחת אחריות ולהישאר רלוונטית, אינה לגיטימית בעיני ממשלת ישראל, כמו גם בעיני הציבור העזתי.

- **היבטים הומניטריים** - רוב הסיוע ההומניטרי, הנכנס לרצועה דרך מעבר רפיח שבדרום הרצועה בלבד, אינו מגיע ליעדו בצפון הרצועה כי פעילי חמאס וגורמי פשיעה משתלטים על המשאיות בדרכן צפונה. בשל היעדר החלטה לגבי הפעלת המאמצים האזרחיים באזור, עד כה לא הוקם מנגנון שיהיה אחראי לסדר הציבורי ויודא כי הסיוע מגיע ליעדו. כמו כן, התלות בסוכנות הפליטים אונר"א בעינה, הן לגבי מחסות לעקורים והן לגבי חלוקת סיוע

הומניטרי (בעיקר מים, מזון ותרופות) לתושבים. הסוכנות נשלטת על ידי חמאס, מרבית עובדיה הם אנשי חמאס. עד כה לא הציגה ישראל חלופה עדיפה לאונר"א.

• **היבט המדיני** – ממשלת ישראל דוחה את הדיון על "היום שאחרי" המערכה הצבאית נגד חמאס משקולים פוליטיים פנימיים, ולא מדיניים. התאום האסטרטגי עם ארצות הברית נשמר, אולם הולכים ומתרחבים הפערים בנוגע לתפקידה של הרשות הפלסטינית "המחודשת" בניהול הרצועה, להיקף הסיוע ההומניטרי הנדרש, לתיעדוף שחרור החטופים על פני הכרעת הזרוע הצבאית של חמאס, ולמשך הזמן הנדרש להשלמת הפעילות הקרקעית בעומק הרצועה. עם מצרים שוררת חשדנות רבה עקב קולות בממשלת ישראל הקוראים לדחוף אוכלוסייה עזתית למצרים וכן חוסר הבהירות של כוונות ישראל אשר לשליטה או השתלטות על ציר 'פילדלפי' שעל גבול מצרים והרצועה ועל מעבר רפיח בצד הפלסטיני.

ישראל סיימה את השלב של התמרון העצים בצפון הרצועה ועמדה ביעד שהוגדר – פירוק שלטון חמאס והחטיבות הצפוניות של הזרוע הצבאית שלו, וכן טיהור תשתיות טרור והרס המנהרות במרחב. עם זאת, צמצום הכוחות השוהים במרחב (שחרור כוחות מילואים) ואחיזה בפרימטר שלו בלבד, הביאה לכך שגורמי הביטחון של חמאס ובעיקר המשטרה האזרחית (שלא נתקפה בהיותה מטרה אזרחית) החלו לפעול בגלוי בשכונות העיר עזה, בעירות ובמחנות הפליטים בצפון הרצועה. אלו פועלים בתאום עם עיריות ומועצות מקומיות, הדואגות לניקוי ההריסות ולהכשרת תנאים לחזרת התושבים שנעקרו לדרום רצועת עזה (כמיליון איש התפנו דרומה בהכוונת ישראל), וכן להפעלתו מחדש של ביה"ח שיפאא. כך מפגין חמאס כי הוא נותר כשלטון אפקטיבי ואת כישלון צה"ל להשיג את מטרות הלחימה.

חמאס ממוקד בהישרדות ושוקד לבנות דימוי כי הכנעתו בלתי אפשרית, בציפיה שיגבר הלחץ הפנימי בישראל והבינלאומי עליה להפסקת המלחמה. לכך התייחס הרמטכ"ל, רב אלוף הרצי הלוי, ב-13 ינואר: "הנהגת החמאס תולה תקוות בהפסקת הלחימה, והיא משוכנעת שהרגע הזה קרב. מטרות המלחמה מורכבות להשגה וייקחו זמן רב – אמרנו את זה מהרגע הראשון. לשם פירוק החמאס דרוש וגם הכרחי שיהיה לנו אורך רוח. השלמנו את פירוק המסגרות הצבאיות של החמאס בצפון הרצועה, וכעת הכוחות יוצאים למשימות להעמקת ההישג ולשימורו במרחב הזה. יש שם עדיין מחבלים, יש מעט תשתיות, אנחנו נמשיך לפגוע, לרדוף ולהשמיד".

בשלב הנוכחי עומדות בפני ישראל מספר חלופות, חלקן משלימות זו את זו, והן:

(1) **המשך התמרון להשתלטות על מרחב רפיח וציר 'פילדלפי'** - אזור זה חיוני למנוע הברחת אמצעי לחימה לרצועת עזה ולבלום את התאוששות והתעצמות חמאס. סגירת הגבול בין מצרים לרצועה ואטימתו יכולות להתבצע גם על ידי מצרים, אך נדרש מנגנון אפקטיבי בפיקוח ארצות הברית, שייודא כי מצרים מיישמת זאת (ניסיון העבר אינו חיובי).

(2) **עסקת חטופים תחילה** - עצירת הלחימה ושחרור אסירי טרור מבתי הכלא בישראל תמורת שחרור כל החטופים. המשמעות תהיה הישרדות חמאס ומנהיגיו, וסביר שקטאר, כשושבינת העסקה, תוודא שחמאס יישאר כוח צבאי ופוליטי.

(3) **השתלטות מחודשת על צפון הרצועה** - מניעת חזרת חמאס למרחב, הפרדת השטח משאר הרצועה כמחוז נפרד, הצמחת מנהיגות מקומית - מנהלת טכנוקרטים לניהול אזרחי ברמת המחוז וגורמי מקצוע, שאינם משתייכים לחמאס ברשויות המקומיות - לניהול האזרחי של המחוז, ייצוב ותחילת שיקומו.

(4) **היענות חיובית למתווה האזרחי שהציב נשיא ארצות הברית ג'ו ביידן** - ארכיטקטורה אזרחית מחודשת ונורמליזציה בין ישראל לערב הסעודית, כשבתמורה תידרש ישראל להציג אופק מדיני בדרך לפתרון שתי מדינות והעברת השליטה ברצועה לידי רשות פלסטינית "מחודשת" לאחר שתעמוד בתנאי ההתחדשות ויישום הרפורמות הנדרשות. אופק מדיני עם רשות "מחודשת" מהווה גם פלטפורמה להתגייסות ערב הסעודית, איחוד האמירויות, מצרים וירדן למעורבות פעילה בייצוב ובשיקום רצועת עזה.

בשלב הנוכחי של הלחימה נדרש שילוב בין השתלטות מחודשת על צפון הרצועה (מצפון לנחל עזה) והעמקת וביסוס השליטה שם, לבין סגירה הרמטית של ציר 'פילדלפי' - נתיבי ההברחות - כפתרון מעשי למניעת התעצמות של חמאס ושאר ארגוני הטרור. בידול צפון הרצועה - המשך ניקוי תשתיות חמאס, מניעת התאוששותו ובד בבד הצמחת מנהיגות מקומית, שאינה חוששת מחמאס (כי צה"ל שולט צבאית במרחב), לצד אטימת נתיבי הברחות הנשק, יבטאו עמידה ביעדי המלחמה שהציבה ממשלת ישראל, לפחות בצפון הרצועה, והם: השמדת יכולות שלטון ויכולות צבאיות של חמאס; פירוז השטח; יצירת תנאים להמשך חופש פעולה צבאי לישראל כדי למנוע צמיחה מחדש של חמאס; עיצוב רצועת אבטחה מעובה לאורך הגבול; יצירת תנאים ביטחוניים להחזרת ההתיישבות הישראלית בצפון הנגב המערבי.

אחזקת צפון הרצועה יכולה לשמש קלף מיקוח במשא ומתן לשחרור החטופים, ומסירת השטח לגורם אחראי ומתון עשויה להוות גם תמורה במסגרת יישום מתווה הנשיא ביידן - ארכיטקטורה אזרחית מעודכנת ונורמליזציה בין ישראל לערב הסעודית.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט